

KÖNYVSZEMLE

Nyelvtanunk lexikona Bachát László: Magyar nyelvtani műszótár

Az 1970-es évektől kezdve számos tudományág szakszavainak a gyűjteménye látott napvilágot. Őrültünk is ezeknek a könyveknek. Ám ezek közül éppen a legfontosabb, az anyanyelvünk maradt ki. Azaz mégsem, mert magyarázó szótárak azért megjelentek. Csakhogy ezek a szótárak a különlegességre — latin kifejezésekre, vallási fogalmakra, elavult vagy ritka szavakra — specializálódtak. Egy átfogó munka mindenképpen hiányzott. E hiány pótlására vállalkozott Bachát László, aki több évtizedes közép- és főiskolai tanári tapasztalatai és lelkiismeretes gyűjtése alapján készítette el szótárát. Előszavában elsősorban diákoknak és a nekik segítő szülőknak ajánlja munkáját. Ők ugyanis többnyire támaszt keresnek egy-egy fogalom értelmezésekor, még akkor is, ha az magyar szó, kifejezés, és nem idegenből átplántált — hogy stílszerű legyek — terminológia. A szócikkek ABC-sorrendben követik egymást. Itt kénytelen a szerző némi engedelményre. Értelmezi a magyar kifejezéseket, mint pl. *kijelölő jelző*, *nemzeti nyelv* stb., az idegen szavakat kétféleképpen magyarázza: 1. zárójelben utal: evokáció (előhívás, felidézés), 2. a magyar kifejezést adja meg, s ott értelmezi a fogalmat: *situáció* *l.* beszédhelyzet. Minden szócikk az általános, illetve a középiskolai tankönyvek anyagára épül. És az csak természetes, hogy a szócikkek terjedelme nem egyforma. A koherenciát egyetlen szóval magyarázza: szövegösszefüggés, míg a szóhangulat és forrásaira egy fél oldalt szán. Ez így van rendjén. Nem elég-

szik meg a pusztá — és tegyük hozzá: bárki számára könnyen érthető — magyarázattal, hanem példákkal is illusztrál. Többek között a mozzanatos ígére az *éled*, *meggyullad*, *elaludt* szavakat, a mondattant irodalmi idézetekkel teszi színessé. Szócikkei tömörek, csak annyit mond, amennyi elengedhetetlenül szükséges a teljes megértéshez. Nagyobb szócikkeiben a részfogalmakra csak utal, hiszen ezeket külön szócikkekben is hozza. A magyarázatok elsősorban azoknak szólnak, akik ismerkednek vagy ismerkedni szeretnének nyelvtanunkkal. A nyelvtant gyakran éri az a vád, hogy száraz, hogy túl bonyolult. Ebben nem a nyelv — és még csak nem is a nyelvtan a hibás. Erről ezt írja a szerző: „Több nyelvtanunk azért fogalmaz gyakran bonyolultan, nehezen érthetően, hogy ne azt írja, amit nyelvtaníró elődei.” Ez annyit is jelent, hogy egyesek felcserélik a tudományt a hiúsággal, az egyszerű magyarázatot a vállveregetős — sokszor nagyképű — stílussal. Bachát László szótárában legalább tapasztalhatja mindenki, hogy a tankönyvek és a hozzájuk tartozó segédanyagok többnyire magyarázat nélkül hagyott meghatározásai nem szárazak, hanem életre is kelhetnek. Sokan elmondhatják: „Érdekes, én ezt tudom, de nem volnék képes ilyen egyszerűen elmondani, megmagyarázni.” Ez igaz is. De az is igaz, hogy a szerző sem egy-két év alatt alakította ki munkáját.

(Debrecen, Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft.)

Mízsér Lajos

Nem „csak a szavak”...

**Szavak és képek. Baka Istvánról — Baka Istvánhoz. Móser Zoltán összeállítása.
Illyés Gyula Megyei Könyvtár, Szekszárd, 1998.**

... a fényképek is halhatatlanná varázsolják a halandót. A fénykép lehetőség: arra, hogy sose felejtsenek el bennünket. A fénykép lehetőség: arra, hogy a múltat felidézzük. Az emlékek könnyebben előbújnak tudatunk legrejtettebb zugaiból egy-egy fotó láttán vagy egy-egy vers olvastán, hallatán. Baka István *Csak a szavak* című versének alábbi négy sora — akarva-akaratlan — emlékezésre szólít: „*jó volna lenni még talán de / mit is tegyek ha nem lehet / a szótárada írja be s néha / lapozz föl engem és leszek.*”

A szekszárdi-szegedi költő idén ünnepelte volna 50. születésnapját. Sztjepan Pehotnij azonban megírta testamentumát, és 1995. szeptember 20-án távozott az élők sorából. Fájdalmasan, fiatalon. „*A tükör szétört, és szétört a bálvány*” (A tükör szétört). De műveiben, a fényképeken és emlékezetünkben él tovább.

Móser Zoltán — a szintén szekszárdi születésű és szülőföldjéhez ragaszkodó — fotóművész összeállítása valóságos regény. Baka István életregénye. Azé a költőé, aki az angyalokban hitt. Tizenkét szó-

veg és valamivel több kép. A képek a szavak szoros szövedéke egyaránt vall a fotóművészről és a költőről. Móser Zoltán saját felvételei mellett a Baka család albumából, szekszárdi képeslapokból, Horváth Dezső és Bakó Jenő fényképeiből is válogatott a vers- és prózarészletek illusztrálására.

A gyűjtemény bevezetőjében ez áll: „A Tiszatáj első oldalain Baka István versére figyeltem fel s olvastam el: szinte letaglózott, lecövekelt, némává tett. Más nem is tudtam olvasni, bár akartam volna. Aznap csak *Háry János búcsúján* gondolkodtam s a búcsúpohár fenékgívásán. Ezen a különös Szent János poháron és áldáson. Az áldást talán nekem, nekünk kellene, illene mondanunk, miközben mindannyian tudjuk — s ettől válunk némává és tehetetlenné —, a pohár minden csöppjét Baka Pista itta egyedül. És ez a pohár »méréggel volt tele!«

Különösen érdekes Móser Sziciliában készített fotója, amely a *Háry János búcsúpohara* című vershez társul. A nappal szemben készített, ezért homályos, élettelen kép jelentését, üzenetét a fotós az említett Baka-vers egyik sorát olvasva — „Mint aranytallér elgurul a Nap” — értette meg: „a labda nappá változott, a gyerekek immáron azt terelgették.”

Baka István életének — költészetének és prózájának — kicsiny szeletét ismerhetjük meg ebből az albumból, amely — Móser Zoltán szavaival élve — a Tolnai-triptichon része (Illyés Gyuláról és Méyszöly Miklósról hasonló kiadványt jelentett meg a fotóművész). Ami a Baka-albumból kimaradt, az az

1998. júliusi Tiszatájban látható. Nemcsak a *Széke-lyek* című, egykor betiltott Baka-verset és a hozzá kapcsolódó fotókat közlik, hanem a *Szekszárdi mise* által ihletett képeket is. Ebben a műben Baka István lélekelemző képességét (is) csodálhatjuk. „Elsősorban »bent« játszódik [...], a sikertelenség elviselésének (ki ne ismerné?) és a vereség utáni feltápászkodásnak az elbeszélése. Vagyis nem Szekszárdról (arról is) és nem Lisztről (róla is) szól, hanem Baka Istvánról, Móser Zoltánról, s mindenkiről, aki kézbe veszi és elolvassa — írja a kísérő szövegben Móser. A Baka-írások általában valamennyiünkről szólnak, még akkor is, ha önmagát vetíti versbe vagy foglalja mondatba.

Móser Zoltán a mise elbocsátó szavait idézve — „a mise véget ért, menjenek haza” — a következő — örkérvényű gondolatokat teszi közzé a Tiszatájban: „De mégsem megyünk, csak vágyunk vissza egész életünkben a szülőföldre, ahonnan fiatalon elkerültünk ezért vagy azért. Aztán egyszer mégis megtérünk (és nem hazatérünk) immár holtan (mint Tamási Áron, mint Bartók Béla vagy Baka István), hogy nyugodjunk békében azon a helyen, ahol megszülettünk, abban a földben, ahonnan vétettünk.”

Baka István búcsút vett barátaitól, megtért és hazatért „az angyalok városába”. *Testamentum* című versében jelzett végakarata teljesült: „*Ha meghalok, a nyirkos pétervári / Talajba engem ne temessetek! / Porhüvelyem enyhébb vidékre vágjik...*”

Gajdó Ágnes

Metszetek — Műértelmezések

A Korona Nova Kiadó új sorozatai. Budapest, 1997, 1998

Azt mondják, nem könnyű manapság tanulmánykötetet (pláne irodalomtörténetit!) megjelentetni. A magas kiadási költségeket az olvasóközönség csekély érdeklődéssel hálálja meg. Nagyobb érdeklődésre tarthat számot egy népszerű sorozat, amely rövidebb terjedelmű tanulmányokat gyűjt egybe, fűzve, puha fedéllel, olcsóbb kivitelben jelenik meg.

Ilyen műveletre vállalkozott a Korona Nova Kiadó 1997-ben elindított sorozataival. A Metszetek címet viselő sorozatban eddig három kötet jelent meg, ezek elsősorban középiskolai tankönyveket kiemlésezték, ismeretterjesztő művek. A másik sorozat a Műértelmezések elnevezést viseli, ezidáig hét mű jelent meg a sorozat keretében. Az itt szereplő tanulmányok magas színvonaluk és magvas tartalmuk következtében inkább általános és középiskolai tanárok, ill. értelmiségi olvasóközönség körében számíthatnak komoly érdeklődésre.

A Metszetek c. sorozatban jelent meg *Vasy Géza: Az 1945 utáni magyar irodalom alkotói* c. kötet első része. A kötet érdekes keveréke egy középiszkolai tankönyvnek és szöveggyűjteménynek. olyan írókról, költőkről van szó, akik helyhiány miatt kimaradnak a tankönyvekből, életműjük nem önálló érettségi tétel, de munkásságuk a magyar irodalomtörténet első vonalában jelöli ki helyüket. Többek között **Kodolányi János, Jékely Zoltán, Hubay Miklós, Kormos István, Kányádi Sándor, Szabó Magda** stb. tartoznak ide.

A kötet vegyes jellegéből adódik sajátos felépítése: rövid életrajz, az életmű ismertetése, egy-két mű elemzése, végül maga az irodalmi mű, költő esetében ez öt-hat verset, prózaírónál egy novellát vagy regényrészletet, drámaírónál egy színdarab jelenetét jelenti. A kiragadott szemelvények kedvcsinálók, legtöbbször arra készítetnek, hogy az ízelítő